

กระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนเพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชน
ในตำบลระเวียง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

The Processing of making Youth group for develop Community Health in Tambon Ra-
Weang Yarang District, Yarang, Pattani Province.

คมวิทย์ สุขเสนีย์^{1*} สุไลมาน หะโมะ² ชัยวัฒน์ โยธี³ และฟิรดาว มะเย็ง⁴
Khomvit suksenee^{1*} Sulaiman Hamoh² Chaiwat Yotee³ and Firdous Matyeang⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระเวียง เพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชนชายแดนใต้ ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 2 คน กลุ่มเยาวชน จำนวน 5 คน และชาวบ้านในชุมชน จำนวน 3 คน การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระเวียง เพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชนชายแดนใต้ นั้น ได้กำหนดรูปแบบกระบวนการที่นำสู่การปฏิบัติเป็นลำดับขั้น ได้แก่ 1) การวางแผน (Plan) ในกระบวนการวางแผน มีความมุ่งหวังที่จะให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น 2) การปฏิบัติ (Do) เป็นการก่อเกิด และพัฒนาการกลุ่มเยาวชนจิตอาสา 3) การตรวจสอบ (Check) เป็นการตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ ของการเกิดกลุ่ม 4) กระบวนการดำเนินการให้เหมาะสม (Act) ทำให้ทีมวิจัยรู้จักชุมชนได้ดียิ่งขึ้น และสามารถวิเคราะห์ถึงจุดแข็งของชุมชน ซึ่งเห็นได้ว่ากลุ่มเยาวชนตำบลระเวียงมีจุดแข็งแบบผู้นำรวมศูนย์ กล่าวคือ มีผู้ใหญ่บ้านหมู่สอง เป็นผู้นำในการดำเนินการและกำหนดทิศทางของกลุ่ม ทีมวิจัยจึงนำจุดแข็งมาสร้างกิจกรรมปฏิบัติการ ค้นพบประเด็นที่สามารถนำมาพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างสังคมสุขภาพได้คือ กิจกรรมการเรียนมวยไทย

คำสำคัญ: กระบวนการ, กลุ่มเยาวชน, การพัฒนาสุขภาพ

Abstract

The research aims to study the processing of develop youth group in Tambon Ra-weang Yarang Pattani province. The main key an informant was local governor, community leader both of an official position 1 people and non-official position 2 people, youth group 5 people and people in community 3 people. The data collecting applied using by participation research action

The research finding was procedure of the develop youth group for building community health in southernmost by defining the main stage of processing into action as following 1) Planning was to focusing on stage of participatory 2) Doing was an initiative youth activities 3) checking was to checking in all factors of an initiative youth group 4) An operational was to knowing community and could be analyzed the strong of community. In which youth group has strong on community leader namely there was community leader

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครองและกฎหมายมหาชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครองและกฎหมายมหาชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

⁴ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลเวียง

*Corresponding author, E-mail: kom_vit@hotmail.com

who was leader in driving activities. It was main strength to making an operational action, it was Thai boxing activity.

Keywords: Process, Youth group, Community health

1. บทนำ

เยาวชนเป็นบุคลากรที่สำคัญที่เป็นพลังในการสร้างชาติ เยาวชนตามความหมายในระดับสากล โดย สหประชาชาติ ระบุว่า เยาวชน หมายถึง คนในวัยหนุ่มสาว คือ ผู้มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี หรือเป็นช่วงวัยหนุ่มสาวเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการเป็นเด็กและผู้ใหญ่ เป็นช่วงที่กังวลเกี่ยวกับบุคลิกภาพและสิ่งรอบตัวมากเป็นพิเศษ (th.wikipedia.org) ซึ่งจากความหมายที่กล่าวมา อาจพิจารณาได้ถึงความสำคัญของช่วงวัยเยาวชนว่า เยาวชนควรต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้ปกครอง ตลอดจนโอกาสในการแสดงออกในสังคมและชุมชน

ทั้งนี้หากกล่าวถึงความสำคัญในช่วงวัยของเยาวชนก็จะแสดงให้เห็นได้ว่า เยาวชนจะเกิดภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ความคิด ความรู้สึกและทัศนคติด้านต่าง ๆ ที่แสดงออกไปในทิศทางที่กระทบต่อผู้อื่น หากแต่เมื่อพิจารณาเบื้องต้นไปจะพบได้ว่า ในสังคมปัจจุบันเยาวชนเติบโตและใช้ชีวิตอยู่ตามกลางบริบทของสังคมแบบบริโภคนิยมที่มีปัจจัยของทุนเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลต่อพฤติกรรมที่นำไปสู่ปัญหาทางสังคม กล่าวคือเยาวชนจะมีพฤติกรรมการแสดงออกยิบ ๆ ย่อย ๆ เช่น ก๊ิก, ดิดเช็กช, ดิดเน็ต, ดิดมือถือ, ดิดทรู เพนตน โดยปัญหาดังกล่าวเป็นพฤติกรรมของเยาวชนที่พร้อมทวิความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อสังคมชุมชนในระดับต่อไป หากจะกล่าวต่อไปปัญหาของเยาวชนนั้นเป็นปัญหาระดับชาติทั่วทุกภาคของประเทศไทยที่ยังรอรับการแก้ไข โดยทุกปัญหานั้นจะมีความหนักเบาของปัญหาแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่และปัจจัยเฉพาะของสังคมชุมชนในแต่ละแห่ง

เป็นที่ทราบกันดีพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาเรื่องการก่อความไม่สงบและก่อเหตุความรุนแรงจากผู้ไม่พึงประสงค์ ซึ่งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่ประกอบด้วยการเสียชีวิตและบาดเจ็บ ความเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย (คนพิการ) การตกเป็นผู้ต้องสงสัย ถูกดำเนินคดีและคุมขัง การถูกพลัดพรากจากครอบครัวในกรณีที่คนในครอบครัวถูกกล่าวหาว่าเห็นต่างจากรัฐ และการต้องกลายเป็นเด็กกำพร้าจากการสูญเสียบุคคลในครอบครัว โดยเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งและความรุนแรง จะมีผลกระทบทางจิตใจที่อาจนำไปสู่ภาวะความซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล หรือแม้แต่การใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาอีกด้วย จากความสำคัญของสภาพปัญหาดังกล่าวได้มีการรวบรวมข้อมูลถึงผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 15 ปี ของคณะทำงานฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Incident Database- DSID) สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พบว่า ใน ปี 2557 มีจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบทั้งสิ้น 806 เหตุการณ์ ซึ่งส่งผลให้เด็กเสียชีวิต จำนวน 14 คน เป็นกลุ่มเด็กที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน และ กลุ่มเด็กที่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 12 คน และเด็กที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ความไม่สงบ จำนวน 31 คน เป็นกลุ่มเด็กที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 11 คน และ กลุ่มเด็กที่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 20 คน (สุวรา แก้วนุ้ย, สุภาภรณ์ พนสนาชี, 2558) ด้วยข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลที่น่าสนใจนำไปสู่การศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาเยาวชนในชุมชน

ทั้งนี้ตำบลระแว้งเป็นชุมชนหนึ่งที่มีผู้นำชุมชนให้ความสนใจในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งสังเกตได้จากกลุ่มเยาวชนในชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ โดยมีผู้ใหญ่บ้านคอยควบคุมกำกับดูแลเยาวชนที่มีความหลากหลาย บางคนถึงขั้นอ่านหนังสือไม่ได้ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อความไม่สงบด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นจากความสำคัญที่กล่าวมาตำบลระแว้งจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่น่าสนใจศึกษารูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาสุขภาพชุมชนที่ยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระแว้ง เพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชนชายแดนใต้

3. แนวคิด และกรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนเพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชนในตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ผู้ศึกษาได้ค้นคว้า แนวคิด เพื่อนำมาใช้อธิบายและเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน

แนวคิดเรื่องกระบวนการ

แนวคิดเกี่ยวกับวงจร PDCA พซีริ อินทร์อำนาจ (2551) ได้สรุปไว้ โครงสร้างของวงจร PDCA ขึ้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจร PDCA ประกอบด้วย “การวางแผน” อย่งรอบคอบ เพื่อ “การปฏิบัติ” อย่งค่อยเป็นค่อยไป แล้วจึง “ตรวจสอบ” ผลที่เกิดขึ้น วิธีการปฏิบัติใหม่ประสิทธิภาพที่สุด ก็จะจัดให้เป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม

1) ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบ

หัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้ จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในด้านแรงงาน วัสดุ ค่าใช้จ่ายในการทำงาน เงิน เวลา ฯลฯ โดยสรุปแล้ว การวางแผนช่วยให้รับรู้สภาพปัจจุบัน พร้อมกับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการผสมผสานประสบการณ์ ความรู้ และทักษะอย่างลงตัว โดยทั่วไปการวางแผนมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือกำลังจะเกิดขึ้น บางอย่างเราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เลย แต่เป็นการเตรียมความพร้อมของเราสำหรับสิ่งนั้น

ประเภทที่ 2 การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นการวางแผนเพื่อ

เปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดในอนาคตได้ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปัจจุบัน

2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (DO) ขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน ในขั้นนี้ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบด้วย เราไม่ควรปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้ายเพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงานผู้บริหารย่อมต้องการทราบความคืบหน้าอย่างแน่นอน เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

3) ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอการตรวจสอบทำให้เราทราบว่า การปฏิบัติในขั้นที่สองสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่า จะตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป

4) ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม (Act) ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควร

ดำเนินการอย่างไรต่อไปนี้ 1) มองหาทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้ 2) ให้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม 3) ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้ และ 4) เปลี่ยนเป้าหมายใหม่

การวางแผนการดำเนินงานเราต้องกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ อาจจะเป็นเป้าหมายระยะสั้น หรือเป้าหมายระยะยาวก็ได้แต่เป้าหมายที่ดีจะต้อง SMARTER ซึ่งประกอบไปด้วย

Specific - เฉพาะเจาะจง มีความชัดเจน Measurable - สามารถวัดและประเมินผลได้ Acceptable - เป็นที่ยอมรับได้ของผู้ปฏิบัติ Realistic - ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง Time Frame - มีกรอบเวลากำหนด Extending - ทำหาย และเพิ่มศักยภาพของผู้ปฏิบัติ

จากที่กล่าวผ่านมาแสดงให้เห็นได้ว่ากระบวนการเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการทำงาน เพราะกระบวนการจะเป็นตัวจัดการหรือเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในแต่ละขั้นตอนให้ปฏิบัติงานได้ราบรื่นขึ้น อีกทั้งกระบวนการยังเป็นการสอดรับกับการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานตั้งแต่การลงมือเริ่มปฏิบัติงานจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การประเมินผลงาน ซึ่งทั้งหมดของกระบวนการนี้จะมีส่วนช่วยให้องค์กร กลุ่ม หรือผู้ปฏิบัติงาน เห็นผลงานอย่างเป็นองค์รวมและนำไปพัฒนาแก้ไขปรับปรุง หรือดำเนินการต่อในครั้งถัดไป

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะ

ความหมายของสุขภาวะ

องค์การอนามัยโลก ได้นิยามไว้ว่า “สุขภาพ หมายถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา มิใช่เพียงการปราศจากโรคหรือความพิการเท่านั้น” (ตามนิยาม “สุขภาพ” ขององค์การอนามัยโลก และ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550)” หรือสุขภาวะที่สมบูรณ์ทุกๆ ทางเชื่อมโยงกัน สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงกันทั้ง 4 มิติ นำมาสู่วิสัยทัศน์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) คือ “คนไทยมีสุขภาวะยั่งยืน หมายถึงคนไทยมีสุขภาวะดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา อันได้แก่

1) สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น

2) สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

3) สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี และมีสันติภาพ เป็นต้น

4) สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึงพระนิพพาน หรือพระผู้เป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน

สุขภาวะ หมายถึง การดำรงชีพของคุณคละอย่างมีสุขทั้งกาย และ จิต อาจกล่าวได้ว่ามิใช่เพียงไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ แต่รวมถึงการมีชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรง จิตแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคม โลกในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บางอย่างที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดภาวะคุกคามต่อสุขภาวะคนไทยเกิดเป็นปัญหาด้าน สุขภาพ มลภาวะที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอาหาร วิถีชีวิต ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปแล้วแต่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาทั้ง สั้น ก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บเช่นเกิดโรคเอดส์ เกิดโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด เกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น เป็นต้น มีโรคหลายโรคที่อาจป้องกันหรือสามารถลดอัตราเสี่ยงลงได้ ซึ่งต้องการความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆฝ่ายช่วยการสร้างเสริมสุขภาพให้กับ สังคม

การประชุมแพทยศาสตร์ (2542) ได้ เล็งเห็นถึงความสำคัญ ของการมีส่วนร่วม ของประชาชน ในการส่งเสริมสุขภาพ จึงเสนอแนะระบบบริการสุขภาพ ที่จะสนับสนุน การมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 3 ประการ คือ

1) การ สร้างความเข้มแข็งให้กับบุคคล ชุมชน ในการควบคุมปัจจัย ที่จะมึผลกระทบต่อสุขภาพ เพราะความเข้มแข็งของประชาชน และชุมชน จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดบริการสุขภาพมากขึ้น

2) การจัดบริการในชุมชน (community-based health services) เป็นบริการระดับปฐมภูมิ (primary care) ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุด และ

3) การประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนานโยบายเพื่อสุขภาพ (public health policy) ที่จะมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงระบบสุขภาพ

การจัดการ และการดำเนินงานของชุมชน

ขั้นตอนการสร้างทีมงาน มีการจัดการดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเจ้าหน้าที่สุขภาพ กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในสาขาต่างๆ เช่น ครู พัฒนาชุมชน เกษตรชุมชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น ทำบุญทอดกฐิน ปลูกต้นไม้ในชุมชน งานวันเด็กของโรงเรียน งานบวช และงานศพ เป็นต้น เพื่อแสดงออกถึงความจริงใจ ที่มีต่อชาวบ้านในชุมชน และถ้าหากเป็นคนในท้องถิ่น และสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ ก็จะเป็นการดี ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกคุ้นเคย กับชาวบ้านมากขึ้น จนกลายเป็นความไว้วางใจ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ ของสถานีนอมาลัย

2) การสร้างแกนนำของชาวบ้าน หรือ "ทีมส่งเสริมสุขภาพชุมชน" ด้วยการจัดประชุม อาสาสมัครสาธารณสุข กรรมการชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งชาวบ้าน เพื่อเปิดกว้างให้กับคนในชุมชนทุกคน ได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะ อาสาสมัครสาธารณสุขเท่านั้น ดังนั้น จึงต้องชี้แจงจุดประสงค์ของโครงการ บทบาท และความสำคัญของแกนนำชาวบ้าน คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความสมัครใจ เสียสละ สามารถอุทิศเวลาให้กับส่วนรวมได้ และที่สำคัญ ต้องมีความสนใจในเรื่องของสุขภาพ ทั้งของตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อเป็นตัวอย่างด้านสุขภาพ ของคนในชุมชน สามารถกระตุ้น ชักจูงชาวบ้าน ให้เห็นถึงความสำคัญของสุขภาพ และยินดีร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาของชุมชน และเป็นผู้นำในกิจกรรม การส่งเสริมสุขภาพของชุมชนได้

3) การให้ความรู้แก่กลุ่มแกนนำชาวบ้าน เพื่อให้กลุ่มแกนนำได้เกิดแนวคิด เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชน และเป็นพื้นฐานในการทำงานต่อไป

- ขั้นตอนการสร้างความรู้ความตระหนัก ถึงปัญหาสุขภาพของชุมชน สามารถทำได้ หลายรูปแบบ แต่ในที่นี้ขอเสนอด้วยวิธีการ ใช้ปัญหาเป็นหลัก (problem based) ในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน โดยเริ่มจาก การมีส่วนร่วมสำรวจชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รู้สภาพของ ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ตั้งแต่การสร้างแบบสำรวจ การกำหนดพื้นที่ และทีมงานสำรวจ การสำรวจ และการนำข้อมูลมาสรุป และมีเจ้าหน้าที่สุขภาพ เป็นที่ปรึกษา ช่วยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล การระบุปัญหา และสาเหตุของปัญหา โดยกลุ่มแกนนำเป็นผู้นำเสนอข้อมูล ที่ได้จากการสำรวจ ต่อที่ประชุมชาวบ้าน และเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน เสนอความคิดเห็น และปัญหาเพิ่มเติม เพื่อสรุปออกมา เป็นปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง และนำปัญหาสำคัญ มาค้นหาสาเหตุ สำหรับเป็นแนวทางในการแก้ไขต่อไป และการจัดลำดับความสำคัญ ของปัญหา ด้วยการให้ที่ประชุมร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ตามความรุนแรง และความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาวางแผนต่อไป

- ขั้นตอนการวางแผน แก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชน ชาวบ้านร่วมกันเสนอความคิด และกำหนดกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ร่วมกับเจ้าหน้าที่สุขภาพ บนพื้นฐานของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการกำหนดกิจกรรม และวางแผนนั้น ไม่จำเป็นต้องทำให้เสร็จสิ้นในครั้งเดียว แต่อาจกำหนดอย่างค่อยเป็นค่อยไปที่ละกิจกรรม เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคี เพื่อจัดหาทุนมาใช้ในการดำเนินงาน การจัดตั้งชมรมสุขภาพชุมชน การนัดแผนไทย การส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และสมุนไพรในชุมชน ส่งเสริมการผลิต และบริโภคข้ามช้อมมือ และกิจกรรมวันผู้สูงอายุ เป็นต้น เพราะเมื่อสิ้นสุดในแต่ละกิจกรรม ทีมงานจะได้นำประเด็นข้อเสนอต่างๆ มาใช้ในการวางแผนงานกิจกรรมต่อไป

- ขั้นตอนการดำเนินการของชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มทำงาน ของแต่ละกิจกรรม และดำเนินงานตามแผน โดยมีเจ้าหน้าที่สุขภาพ เป็นผู้ให้การสนับสนุน และช่วยประสานงาน ให้คณะทำงานสามารถดำเนินการได้ และมีการประชุม และประเมินผลการทำงานเป็นระยะ เพื่อปรับปรุงแผนงานอย่างต่อเนื่อง

- ขั้นตอนการประเมินผล และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คือ หลังจากการดำเนินงานไปแล้ว 1 ปี ควรมีการประเมินภาวะสุขภาพของชุมชน ในประเด็นต่างๆ เช่น อัตราการเจ็บป่วยเพิ่มขึ้น หรือลดลง มากน้อยเพียงใด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพเป็นอย่างไร และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ของชุมชน เกิดขึ้นหรือไม่

และจัดทำรายงานการประเมินผล พร้อมทั้งชี้แจง และเผยแพร่ให้ชาวบ้าน ได้รับทราบถึงผลการดำเนินงาน เพื่อให้ชาวบ้าน ดำเนินงานต่อไป ได้อย่างมั่นใจ (เบญจมาศ สุขศรีเพ็ญ. 2543)

แนวคิดเกี่ยวกับกับเยาวชน

บทบาทของเยาวชน

ปพานี วิฑิตวัฒนา (2535 อ้างถึงในณัฐวุฒิ ธัญชัย, 2551: 14-15) ได้กล่าวว่า เยาวชนเป็นพลังสำคัญที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หากได้รับการชี้แนะ และปลูกฝังอุดมการณ์ต่าง ๆ ก็จะมีบทบาทตามความคาดหวังที่พึงปฏิบัติต่อบทบาทของเยาวชน แบ่งได้ 7 ประการ ดังนี้

1. เยาวชนไทยมีบทบาทเป็นสมาชิกของครอบครัว ซึ่งต้องมีการปลูกฝังให้รู้จักบทบาทของตนในครอบครัว และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ทั้งในยามสงบและยามสงคราม

2. เยาวชนไทยเป็นกำลังการปกป้องรักษาบ้านเมือง โดยต้องฝึกอบรมให้มีวินัยและความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม

3. เยาวชนไทยเป็นพลังในทางเศรษฐกิจ ต้องได้รับการพัฒนาให้กำลังผลิตที่พอเพียงกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยใช้การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

4. เยาวชนไทยเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ต้องพัฒนาให้เหมาะสมทั้งในคุณภาพและปริมาณ โดยใช้การศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

5. เยาวชนไทยเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมทั้งด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของ

ประเทศไทยและการถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมในอนาคต โดยการเรียนรู้ตามหลักสูตรกีฬา ศิลปวัฒนธรรม และการบำเพ็ญประโยชน์

6. เยาวชนไทยเป็นผู้รับและผู้ดำเนินการการพัฒนาด้วย หากได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า

7. เยาวชนต้องมีความรู้ มีสติปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรมและวัฒนธรรม มีพลานามัยที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สรุปได้ว่า เมื่อเยาวชนสามารถปฏิบัติตนตามความคาดหวังต่อบทบาทได้ บทบาทของเยาวชนที่แสดงออกมานั้นจะมีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2536 อ้างถึงในณัฐวุฒิ ธัญชัย, 2551: 15-16) ได้กล่าวถึง บทบาทของเยาวชนในการพัฒนาสังคมไทย ไว้ดังนี้ เยาวชน คนหนุ่มสาว โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษา มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก โดยสามารถเข้ามามีส่วนร่วมดังนี้

1) ศึกษาหลักการสำคัญๆ ของการบริหารบ้านเมือง องค์กรต่างๆ ที่ปฏิบัติงานตามความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ความรับผิดชอบของบุคลากรในองค์กรต่างๆ ในการศึกษาจำเป็นต้องศึกษาจากตำราจากครูอาจารย์ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ให้ถูกต้อง รวมทั้งคิดหาแนวทางในการที่จะวางแผนเพื่อพัฒนาบทบาทของคนที่ทำได้

2) เคารพกฎหมาย ระเบียบแบบแผนที่ต้องของสังคมและปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับบุคคลอื่นๆ ในสังคม

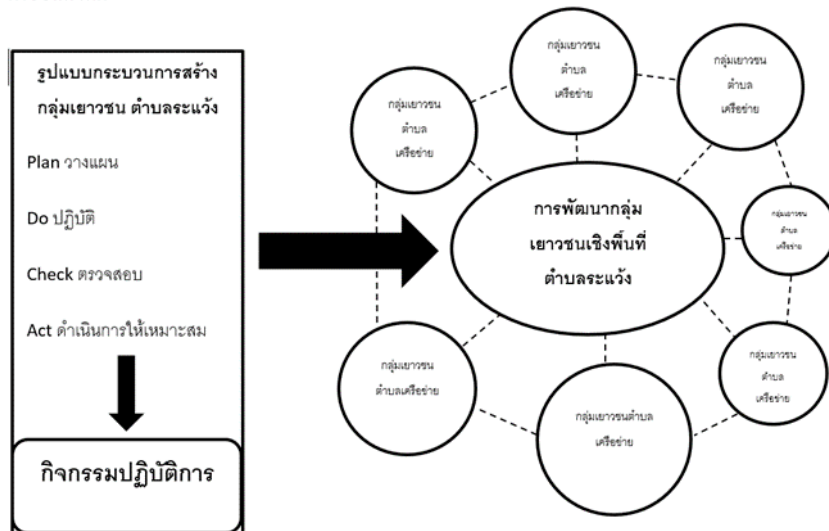
3) ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ได้มีความรู้ความสามารถที่แท้จริง เพื่อจะได้ช่วยกันรับใช้สังคมประเทศชาติบ้านเมือง

4) ควรต้องศึกษาพิจารณาปัญหาต่างๆ ในสังคมตามแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาที่ติดตามมาในอนาคต เมื่อศึกษาได้ข้อมูลที่ถูกต้องแล้วก็ประมวลเป็นเรื่องราวเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาเหล่านั้น เพื่อการวางแผนปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาสังคมต่อไป

5) ควรร่วมมือประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อพัฒนาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามว่างจากการศึกษาเล่าเรียน เช่น อาจจัดตั้งชมรม กิจกรรมต่าง ๆ ในสถาบันการศึกษาเพื่อฝึกฝนให้รู้จักหน้าที่ และความรับผิดชอบ ช่วยกันแก้ปัญหาสังคมในวิถีทางที่ถูกต้อง

6) ต้องช่วยกันแก้ไขค่านิยมในสังคมไทยเสียใหม่ คือ ต้องนิยมคนดี นิยมคนที่ตั้งใจพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ไม่นิยมยกย่องคนเด่น คนร่ำรวย และคนได้ลาภยศมาในทางมิชอบ

กรอบแนวคิด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนเพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนในตำบลละวง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการเตรียมการ และขั้นตอนการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเตรียมการ

- จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกันพร้อมแบ่งบทบาทหน้าที่ ในการปฏิบัติการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยเพื่อออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล
- การเตรียมชุมชนในการเก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกตำบลละวง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เนื่องจากชุมชนที่มีความสนใจ และมีกลุ่มเยาวชนปฏิบัติการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย วางแผนเก็บข้อมูลและปฏิบัติการกับชุมชนตำบลละวง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ขั้นตอนการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล

- สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ที่ดูแลเยาวชนในพื้นที่ จำนวน 1 คน สัมภาษณ์ปลัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน โตะอิหม่าม จำนวน 1 คน ชาวบ้าน จำนวน 3 คน และเยาวชน จำนวน 5 คน
- ปฏิบัติการสร้างกลุ่มเยาวชนเพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชน ด้วยการประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อวางแผนปฏิบัติการพร้อมกับสนับสนุนการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาสุขภาวะ
- ปฏิบัติการประชุมสัญจรในพื้นที่โครงการของกลุ่มเยาวชนเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อติดตามผล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สรุปผล และวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน
- การสรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา ด้วยการจัดเวทีสรุป วิเคราะห์ผลการศึกษา

เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีสาธารณะ

5. สรุปผลการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอถึงรูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระเวียง เพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนชายแดนใต้

รูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระเวียง เพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนชายแดนใต้

ทั้งนี้รูปแบบกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระเวียง เพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนชายแดนใต้ นั้น ได้กำหนดรูปแบบกระบวนการที่นำสู่การปฏิบัติเป็นลำดับขั้น ดังนี้

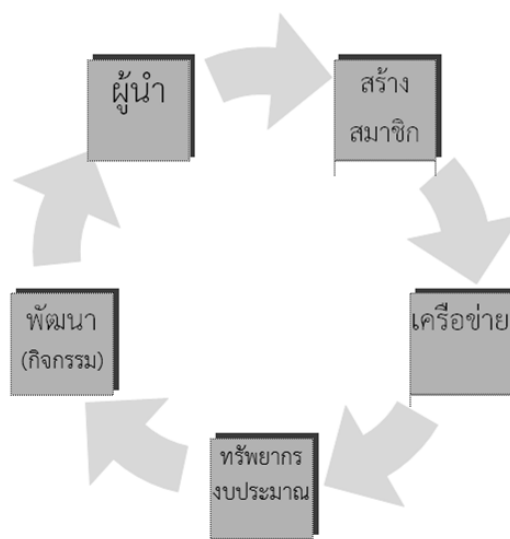
1. การวางแผน (Plan) การวางแผนนับเป็นกระบวนการสำคัญลำดับต้น ที่สามารถพัฒนากลุ่มเยาวชนในพื้นที่ให้มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนสุขภาวะ ซึ่งในกระบวนการวางแผน ทีมวิจัยมีความมุ่งหวังที่จะให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น โดยในระยะแรกที่ทีมวิจัยพบปัญหาด้านการวางแผนคือ ปริมาณงานขององค์การบริหารส่วนตำบลระเวียงมีมาก จึงไม่สามารถประสานงานได้ ทางทีมวิจัยจึงแก้ไขปัญหาโดยการลงพื้นที่ เพื่อหารือถึงแนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อเยาวชนและสร้างชุมชนสุขภาวะ ซึ่งในกระบวนการวางแผนในจุดเริ่มต้นนี้ ทีมวิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยกับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลระเวียง ประกอบด้วย รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลระเวียง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลระเวียง ซึ่งจากการพูดคุยวางแผนทางผู้บริหารส่วนท้องถิ่นได้มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และแนะนำให้ทีมวิจัยพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ซึ่งเป็นผู้ได้รวมกลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่อยู่เสมอ

การดำเนินงานขั้นวางแผนในลำดับถัดมา ทีมวิจัยได้เข้าพบกับ นายต่วนรูสลาม ลอจีผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ได้มีการพูดคุยเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจ พร้อมทั้งแจ้งถึงวัตถุประสงค์และร่วมกันวางแผนในการพัฒนากลุ่มเยาวชนเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะ ซึ่งจากการพูดคุยพบว่ากลุ่มเยาวชนตำบลระเวียงมีการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ โดยมีนายต่วนรูสลามเป็นผู้นำ แต่การรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมยังเป็นไปในทิศทางที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียว หากแต่ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของการอาสาหรือจิตสาธารณะ แต่ที่ทีมวิจัยได้พยายามค้นหาจุดแข็งของกลุ่มเพื่อเลือกมาพัฒนาเป็นกิจกรรมนำสู่การปฏิบัติ

พื้นที่แห่งนี้ มีผู้นำที่มีมุมมองการพัฒนาที่ต่างกันทำให้การทำงานร่วมกันของพื้นที่อาจจะไม่ค่อยกลมกลืนมากนัก แต่ด้วยการนำโครงการนี้ และทำความเข้าใจเบื้องต้นกับพื้นที่หลายๆ ฝ่ายก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเนื่องจากเห็นผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกันนำไปสู่การทำงานร่วมกันในระดับหนึ่ง

ผู้นำชุมชนกล่าวว่า

“พื้นที่แห่งนี้พอจะมีเยาวชนที่จะมาร่วมโครงการด้วยโดยจะมีการคัดเลือกเยาวชนที่มีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพจากหลาย ๆ หมู่บ้านมารวมกลุ่ม เพื่อจะนำพาเยาวชนในพื้นที่ไปสู่การจัดการโครงการร่วมกัน”

ภาพการวางแผน กระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนจิตอาสาในชุมชนตำบลระเวียง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

2. การปฏิบัติ (Do) เป็นการก่อเกิด และพัฒนาการกลุ่มเยาวชนจิตอาสา

การรวมกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ในตำบลระเว้ง มีผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำหลักในการรวมกลุ่ม เริ่มตั้งแต่ที่ผู้ใหญ่บ้านรับตำแหน่งใหม่ๆ การรวมกลุ่ม ในสมัยแรกๆ มีเยาวชนเข้าร่วมน้อยมาก เนื่องจากเยาวชนในพื้นที่ยังใช้ชีวิตในวัยรุ่นโดยทั่วไปที่จะรักความสนุกสนานกับกิจกรรมในแต่ละวัน ซึ่งไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มคนแรก ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน เยาวชน และภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน รวมแล้วประมาณจำนวนไม่เกิน 5 คน

ต่อมาได้มีการพยายามเชิญชวนเด็กๆ ในหมู่บ้าน มีทั้งเด็กกลุ่มเสี่ยงติดยาเสพติดที่ไม่ได้รับการศึกษา กลุ่มเยาวชนเรียนหนังสือ มีทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ไปจนถึงระดับปริญญาตรี ให้เข้ามามีส่วนร่วม นำทีมโดยผู้ใหญ่บ้านเป็นกำลังหลัก จากการที่ได้สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านเบื้องต้นแล้ว ทำให้เห็นว่าการรวมกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านหากไปรวมทั้งตำบล อาจจะเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีผู้นำหลายกลุ่มที่อาจจะมีความคิดเห็นที่ต่างกัน และไม่ลงรอย จึงได้รวมเพียงหมู่บ้านเดียว ด้วยการไปขอคำปรึกษาจาก ผู้นำศาสนา ได้แก่ โต๊ะอิหม่ามที่เป็นทางการ มีอยู่สองคน เพราะมีมีสยิดที่จดทะเบียนอย่างถูกต้อง 2 แห่ง การเข้าไปขอคำปรึกษาผู้นำศาสนาทั้งสองท่านเกี่ยวกับการรวมกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะเป็นแรงสนับสนุนได้อย่างดี ทำให้โต๊ะอิหม่ามให้ความร่วมมือ แต่ก็มีบางท่านที่อาจจะเห็นมุมมองที่ต่างกันในเรื่องของการบริหารจัดการเรื่องงบประมาณ

ในการรวมกลุ่มเยาวชนจิตอาสาทำให้พบอีกปัญหาหนึ่ง คือ กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ ส่วนใหญ่จบในระดับมัธยมตอนปลาย หลังจากนั้นก็ไม่เรียนต่ออีกเลย โดยส่วนใหญ่จะไปหางานทำ เพราะพื้นฐานครอบครัวลำบาก ครอบครัวไม่สามารถส่งบุตรไปเรียนนอกหมู่บ้านได้

ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาในหลายมิติ แต่ผู้ใหญ่บ้านก็มีความพยายามที่จะสร้างกลุ่มเยาวชนจิตอาสาขึ้นมา ด้วยการพยายามดึงกลุ่มเด็กที่เสี่ยง และไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา คือขาดโอกาสเล่าเรียน มีอายุประมาณ 14-15ปี ทำให้ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างกลุ่มเยาวชนจิตอาสาขึ้นมาได้ด้วยจำนวนไม่มากนัก ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนจิตอาสา มีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 20 คน นับตั้งแต่วัยเด็กขึ้นไป แต่ยังมีเครือข่ายที่มาสวมทับเข้ามาร่วมกิจกรรมจากภายนอก เช่น หน่วยงานทหารและตำรวจ เป็นต้น

การรวมกลุ่มจะอยู่ในรูปของกิจกรรมเป็นหลัก หากมีการจัดกิจกรรมจะมีการรวมกลุ่มเพื่อทำจิตอาสา กลุ่มเยาวชนจะทำหน้าที่ชักชวนเด็กๆ มาช่วยทำ แรกๆ มีงานของจิตอาสาทำสีกำแพงโรงเรียนตาติกา และทำความสะอาดมีสยิด โดยมีหน่วยงานทีมตำบล หน่วยงานทหารและตำรวจ

เยาวชนที่มาร่วมจิตอาสาจะไม่มีค่าจ้างให้ หากมีเพียงการตอบแทนด้วยอาหารหลังจากทำงานเสร็จ มีผู้ใหญ่บ้านพาเด็กๆ ไปเลี้ยงข้าวเป็นการตอบแทนโดยใช้งบส่วนตัว

3. การตรวจสอบ (Check) เป็นการตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ ของการเกิดกลุ่ม ซึ่งสามารถจำแนกองค์ประกอบของกลุ่มได้ดังนี้

ผู้นำ ผู้นำเกิดจากการรวมกลุ่มตั้งแต่แรกแล้ว เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้คิดริเริ่มการรวมกลุ่มเยาวชนจิตอาสาเพื่อมาทำจิตอาสาในหมู่บ้าน ทำให้การได้รับการเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่ม

สมาชิกกลุ่ม กลุ่มเยาวชนจิตอาสาที่ผู้ใหญ่บ้านจัดตั้งขึ้นมา ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา คือขาดโอกาสเล่าเรียน อายุประมาณ 14-15ปี ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนจิตอาสา มีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 20 คน นับตั้งแต่วัยเด็กขึ้นไป

กฎระเบียบ เป็นกฎระเบียบที่ไม่ได้เคร่งครัดมาก ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนออกกฎที่ไม่เป็นทางการ คล้ายๆกับจารีต ประเพณีของการอยู่ร่วมกัน

ทรัพยากร เป็นทรัพยากรในการบริหารจัดการกลุ่ม เช่น งบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่กลุ่มได้ระดมให้มีขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำเนินงาน ที่ได้จากผู้ใหญ่บ้าน มาจากแหล่งทุนหรือแหล่งความช่วยเหลือภายนอก

เป้าหมายของการรวมกลุ่มจิตอาสา

เป้าหมายของการรวมกลุ่มจะเกิดจากผู้ใหญ่บ้านโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากสังเกตจากการรวมกลุ่มแรกๆแล้วทำให้เห็นพัฒนาการรวมกลุ่มที่เกิดจากผู้นำที่อยากให้มีจิตอาสา เพื่อเป็นกำลังสำคัญที่จะมาช่วยเหลือชาวบ้าน และเพื่อที่จะรวมกลุ่มเยาวชนให้มีภูมิคุ้มกันป้องกันปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน ด้วยการดึงเยาวชนให้มีกิจกรรมทำในหมู่บ้าน เพื่อลดปัญหาการมีเวลาว่างมากจนเกินไปนำไปสู่การเข้าหาเสพติด

กลุ่มเยาวชนจิตอาสาของผู้ใหญ่บ้าน จะเป็นกลุ่มประเภทไม่เป็นทางการ เกิดจากการรวมกลุ่มกันเองแบบธรรมชาติ มีผู้นำเป็นกำลังสำคัญ เป็นกลุ่มขนาดเล็ก จัดตั้งขึ้นโดยมีการบริหารจัดการแบบหลวมๆ เกิดขึ้นตามสถานการณ์ มีระบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่ดี

บทบาทของกลุ่มเยาวชนจิตอาสา

บทบาทส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมสาธารณะ เช่น ทำความสะอาดมัสยิด ทาสีโรงเรียนตาดีกา และอื่นๆ การทำกิจกรรมทุกครั้งจะเป็นการเสริมแรงให้กับชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนจิตอาสาจะเข้ามาช่วยคณะกรรมการมัสยิด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากกิจกรรมสาธารณะมีนายอำเภอจะรับบังคับเดือนละ 4 ครั้ง ที่จะต้องมีจิตอาสาลงพื้นที่ ทั้ง 2 มัสยิด การปฏิบัติกิจกรรมมีความแตกต่างกัน เช่น มัสยิดบ้านจือโร๊ะ ในวันศุกร์เวลาเช้าตรู่หลังละหมาดซุบฮี ชาวบ้านจะไปกุโบร์ (สุสาน) เพื่อทำความสะอาด และอ่านอัลกุรอาน มีการสลับเป็นเวร ผู้ที่รับผิดชอบดูแลจะต้องออกค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม เช่น เลี้ยงข้าว เป็นต้น ตัวอย่างกิจกรรมที่ผ่านมา ได้แก่ ทำบุญที่กุโบร์ ทำความสะอาดมัสยิดทำเป็นประจำทุกวันศุกร์ ทาสีตาดีกา และถางป่าสองข้างทาง

การขับเคลื่อนกิจกรรม มีการชักชวนเยาวชนมาเป็นแรงเสริม ร่วมกับชาวบ้าน คณะกรรมการมัสยิด ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานเจ้าหน้าที่ทหาร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทุกครั้งที่ลงปฏิบัติการจิตอาสาจะมีผ้าพระราชทาน และบัตรจิตอาสาด้วย อันนี้ก็เป็นกิจกรรมช่วงๆไป

ปัจจุบันในพื้นที่มีปัญหาเสพติด ผู้ใหญ่บ้านจึงได้คิดสร้างกิจกรรมค่ายมวยจิตอาสาขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้กลุ่มเยาวชนไม่ไปยุ่งกับยาเสพติด เพราะเด็กอยู่ในวัยเสี่ยง ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้ใช้ต้นทุนเก่า คือความรู้ในเรื่องของมวย ที่ตนเองมีมาใช้กับกลุ่มเยาวชน ก็อาจจะทำให้กลุ่มเยาวชนไม่มีเวลาว่าง จะค่อยๆห่างไกลจากความเสี่ยง

การบริหารจัดการงบประมาณ

การบริหารจัดการงบประมาณ ผู้รับผิดชอบดูแลงบประมาณจะเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน เพราะทุนส่วนใหญ่ที่ได้จะมาจากผู้ใหญ่บ้าน และจะสำรองทุนให้มาโดยตลอดเพื่อความรวดเร็วและสะดวกต่อการใช้งาน

ตัวนุสลาม ลอจี ได้กล่าวว่า

"บ่อยครั้ง ส่วนมากผมจะเอาทุนของผมก่อน อย่างโต๊ะอิหม่ามหมู่ที่ 2 ตาดีกาของเขายังไม่มีห้องให้อาจารย์พัก ผมจะช่วยในจุดนั้น 20,000 บาทแล้วก็ได้โต๊ะอิหม่ามจะเอาของมัสยิดอีกมาช่วยตรงนี้แล้วจะเรียกชาวบ้านหรือกรรมการมัสยิด 15 คนผู้ช่วยคนผมและเด็กๆจิตอาสาจะมาช่วยกันทำ ส่วนมากเป็นเงินส่วนตัวบางทีผมก็มีเงินบ้าง อย่างสมมุติว่าพ่อแม่และญาติพี่น้องของผมบอกว่าจะทำบุญนะทุกคนก็จะช่วยพันสองพัน ส่วนงบที่ผมได้มานิดๆหน่อยๆผมก็จะเอามาช่วยในส่วนนี้ เมื่อกี้ผมไปหากำนันบอกท่านว่าผมจะขอปูนสัก 10 กระสอบได้ไหมท่านให้ก็โอเคอย่างนายกช่วยทรายคันรถเล็ก ส่วนใหญ่ก็จะความช่วยเหลือกันแบบนี้ครับ"

ข้อจำกัดของกลุ่มเยาวชนจิตอาสา

ขาดการมีส่วนร่วม และประชุมที่ต่อเนื่อง ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องของการให้ข้อเสนอ หรือความคิดเห็นเนื่องจากกลุ่มเยาวชน ไม่ค่อยที่จะมีความกล้าแสดงออก น้อยคนที่จะกล้าแสดงความคิดเห็น ผู้นำกลุ่มมักไม่ให้ความสำคัญกับเยาวชนในเรื่องของการประชุม ส่วนใหญ่จะประชุมเฉพาะผู้ช่วย ผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชน ซึ่งขาดการ ประชุมร่วมกับเยาวชน และเด็ก ในส่วนของเด็กนั้นจะคอยตามอย่างเดียว

ตัวนรูสลาม ลอจี ได้กล่าวว่า

"ยังครับ ไม่มีเด็กเสนอความคิดมาเพราะเป็นเด็กบ้านๆความคิดเขายังไม่ค่อยเท่าไร ขนาดเราเองความคิดยังไม่ค่อยโอเคเลย นอกจากการประสานงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และงบประมาณ งบประมาณผมไม่ได้ก็ไม่เป็นไรผมแค่มองจิตอาสาอยากจะช่วยก็เท่านั้น ไม่ใช่เพราะอยากได้งบประมาณ และตอนนี้เรายังไม่มีตรงนั้นเพราะว่ามองข้ามเรื่องการประชุมส่วนมากจะประชุมเฉพาะผู้ช่วย ผรส. ไม่ได้ประชุมกับเด็กๆเลยเรียกตอนไหนก็ให้มาตอนนั้น เด็กก็จะเล่นกันตามประสาเด็กๆ ในส่วนของเด็กนั้นจะคอยตามอย่างเดียวบอกแบบไหนก็จะทำแบบนั้น เหมือนที่ผมพาไปอบรมที่ตะปอเยาะ 1 อาทิตย์ผมพาไปประมาณ 30 คนผมพาเด็กๆปะปนกับผู้ใหญ่ด้วย"

จากกระบวนการตรวจสอบ (Check) จะเห็นได้ว่า การรวมกลุ่มเยาวชนจิตอาสาตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน และต้องการสร้างกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ที่ห่างไกลจากยาเสพติด โดยมีแกนนำซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ที่คอยให้แนวคิด ให้แนวทางการดำเนินการ รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ การรวมกลุ่มจิตอาสา ทำให้ขาดกระบวนการมีส่วนร่วม ที่เกิดจากสมาชิกเท่าที่ควร ฉะนั้นการรวมกลุ่มจึงขาดความเข้มแข็ง และเป็นอุปสรรคในการต่อยอดกิจกรรมที่จะไปสู่ความยั่งยืน

4. กระบวนการดำเนินการที่เหมาะสม (Act)

กระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอนที่ผ่านมาทำให้ทีมวิจัยรู้จักชุมชนได้ดียิ่งขึ้น และสามารถทราบได้ถึงจุดอ่อน – จุดแข็งของชุมชน ซึ่งในการพัฒนาเยาวชนตำบลระแว้ง เพื่อการพัฒนาสุขภาพในชุมชนครั้งนี้ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ถึงจุดแข็งของชุมชนซึ่งเห็นได้ว่ากลุ่มเยาวชนชุมชนระแว้งมีจุดแข็งแบบผู้นำรวมศูนย์ กล่าวคือ มีผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 เป็นผู้นำ ดำเนินการและกำหนดทิศทางของกลุ่ม ทีมวิจัยจึงนำจุดแข็งมาสร้างกิจกรรมปฏิบัติการ โดยเริ่มต้นจากค้นหาศักยภาพจากตัวผู้นำคือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 (ผู้ใหญ่ชวน) ซึ่งจากการสนทนาค้นพบประเด็นที่สามารถนำมาพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างสังคมสุขภาพที่ดีคือ กิจกรรมการเรียนมวยไทย

ตัวนรูสลาม ลอจี กล่าวว่า

"เมื่อก่อนผมเคยเป็นนักมวย ผมชกออกช่อง 7 ด้วย อยู่ค่ายศศิประภาลัยสมัยนั้นนักมวยในค่ายตั้ง ๆ หลายคน เช่น กวางทอง กวางเงิน ส่วนผมกวางหยก ศศิประภาลัย เป็นพวกตระกูลกวางก็พอมิแต่ไม่ถึงกับได้แชมป์ แต่ที่ดังมาก ๆ เลยคือ 2 พี่น้อง สุโขทัย กับ ศรีสัชนาลัย ศศิประภาลัย คนนี้ก็คือ วิจารณ์ พลฤทธิ์ ฮีโร่เหรียญทองโอลิมปิก รุ่นๆ กับผมเลยสนิทกัน"

ซึ่งจากการสัมภาษณ์ดังกล่าวทีมวิจัยจึงได้หารือร่วมกันเพื่อวางแผนกิจกรรมโครงการปฏิบัติการที่เหมาะสมกับชุมชน และเป็นการเสริมสร้างสุขภาพเยาวชนในชุมชนฝึก ซึ่งผลสรุปก็คือการฝึกมวยไทยให้กับกลุ่มเยาวชนตำบลระแว้ง โดยมีผู้ใหญ่ชวนเป็นผู้ฝึกสอน

สรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนจิตอาสาสามวัยไทย พบว่าได้ออกมาร่วมกันรวมตัวเพื่อออกกำลังกายและชักชวนศิลาปะการต่อสู้มวยไทยและร่วมกันพัฒนาชุมชนทุกวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ จะใช้เวลาช่วงเย็นๆ สถานที่จะใช้โรงเรียนในหมู่บ้านเป็นหลัก เมื่อดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่งพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการลดน้อยลง ทั้งนี้เพราะขาดการสร้างแรงจูงใจและอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมือนในการชกซ้อมมวยไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แนะนำให้มีการปรับกิจกรรมให้หลากหลายและมีการสร้างแรงจูงใจในหลายๆรูปแบบ

การดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนอาสาสามวัยไทย โดยภาพรวมแม้จะยังไม่ประสบผลสำเร็จในทุกกิจกรรม แต่กลุ่มเยาวชนที่นี้มีพี่เลี้ยงและผู้นำท้องถิ่นที่เข้มแข็ง และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนอย่างแท้จริง จึงมีโอกาสนำมาพัฒนาโครงการต่างๆได้ในอนาคต

6. อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลระแว้ง เพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชนชายแดนใต้ เป็นความพยายามสร้างกลุ่มโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกภายในชุมชน อันได้แก่ผู้นำและกลุ่มเยาวชน ซึ่งการดำเนินการนั้นเป็นการสร้างกิจกรรมร่วมกันตั้งแต่ต้นกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาสุขภาพชุมชน โดยในกระบวนการของกิจกรรมปฏิบัติการนั้นแสดงให้เห็นถึงการวางแผนและปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมตรงจุดนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมตามความหมายทางการพัฒนาที่ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543 : 115-116) ได้นิยามไว้ว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

การพัฒนาในกลุ่มเยาวชนเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่เป็นการค้นหาศักยภาพจากต้นทุนในชุมชน คือ การนำความรู้ความสามารถของผู้นำ ซึ่งมีต้นทุนความรู้ด้านมวยไทย มาสร้างพลังขับเคลื่อนกลุ่มเยาวชนเพื่อสร้างชุมชนสุขภาพ โดยการค้นหาต้นทุนดังกล่าวเป็นการค้นหาโดยทำเป็นระเบียบแบบแผนอย่างมีกระบวนการ คือ โดยเริ่มจากกระบวนการวางแผน กระบวนการปฏิบัติ มีการตรวจสอบข้อมูลของชุมชน และเลือกกิจกรรมปฏิบัติการที่มีความเหมาะสมกับความต้องการของเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับวงจร Deming (W.E Deming แปลโดยพัชรี อินทร์อำนวย, มปป:เว็บไซต์) ที่กล่าวถึง วงจร PDCA ที่เป็นวงจรในการพัฒนาองค์กรรูปแบบหนึ่งที่มีสาระสำคัญขององค์ประกอบ 4 ประการ ประกอบด้วย “การวางแผน” อย่างรอบคอบ เพื่อ “การปฏิบัติ” อย่างค่อยเป็นค่อยไป แล้วจึง “ตรวจสอบ” ผลที่เกิดขึ้น วิธีการปฏิบัติใดมีประสิทธิภาพที่สุด ก็จะจัดให้เป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่ หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม

จากกรณีศึกษาของชุมชนระแว้งนั้นแสดงให้เห็นได้ถึงรูปแบบการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจากเดิมที่ผู้นำชุมชนเป็นคนคิดกำหนดแบบรวมศูนย์ มีลักษณะโครงสร้างจากบนลงล่าง รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่มาจากผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเกิดขึ้นน้อยมาก หากแต่เมื่อชุมชนเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ก็รับรู้ถึงกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและเป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้นและสามารถนำไปพัฒนาของกลุ่มของตนเองได้

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1.1 ชุมชนระแว้งควรมีการพัฒนาศักยภาพสมาชิกภายในกลุ่มโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

1.2 กลุ่มเยาวชนชุมชนระแว้งควรมีระเบียบแบบแผนในการขับเคลื่อนกลุ่มอย่างชัดเจน ตั้งแต่การกำหนดโครงสร้างหน้าที่การตั้งคณะทำงานเพื่อการวิเคราะห์ทำงานร่วมกัน

8. กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

ขอขอบคุณผู้สนับสนุนจากสำนักสนับสนุนสุขภาพชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

9. เอกสารอ้างอิง

ณัฐวุฒิ ณัฐวุฒิ ธัญชัย. 2551,การมีส่วนร่วมของเยาวชน ในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอมืองลำพูน จังหวัดลำพูน.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่/เชียงใหม่.

เบญจมาศ สุขศรีเพ็ง (2543) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมสุขภาพ. วารสารสาธารณสุขมูลฐาน ภาคใต้ ปีที่ 14 (3) <https://www.gotoknow.org/posts/195870>

พัชรี อินทร์อำนวย (2551) สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2561 จาก
[http://rms.msu.ac.th/upload/art_culture/doc/6107016_3645\(0\).pdf](http://rms.msu.ac.th/upload/art_culture/doc/6107016_3645(0).pdf)
สุวรา แก้วนุ้ย, สุภาภรณ์ พันสนาชี (2558) สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2561 จาก :
<http://www.deepsouthwatch.org/node/6656>

บุคลากรกรม

นายรัฐสถาม ลอจี. 2561.ผู้ใหญ่บ้านบ้านระแว้ง.ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2561